

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS
VASLUI
XXI, 1999

**PEISAJUL DANUBIAN ÎN PICTURA LUI NICOLAE
SPIRESCU**

Mariana COCOȘ

Într-un interviu, acum câțiva ani, pictorul Nicolae Spirescu, explicând ponderea însemnată deținută în preocupările sale de peisajul dunărean, făcea următoarea confesiune:

“Mă regăsesc în liniștea Dunării, a Deltei. Tăcerea ei este o inițiere într-un dialog cu mine însumi, cu ceea ce mă înconjoară. Iar ceea ce mă înconjoară se transformă în culoare când sunetele se reduc la discreta și misterioasa viață a Deltei”

Într-adevăr, lucrările lui Nicolae Spirescu traduc vizual dialogul tăcut amintit de pictor: Înfruntând riscul monotoniei el nu este preocupat atât de “spectaculosul motivului” cât de simplitatea lui, etalată cu franchețe prin intermediul culorii. Peisajul dunărean imprimă pe retină inflexiuni, vibrații și nuanțe configurând reflecțiile cromatice ale pictorului într-un univers al reculegerii în timp.

Dar cum a ajuns Nicolae Spirescu la această preferință, ce meandre ale existenței i-au legat destinul de zona Dunării plină de farmec și totuși destul de rar transpusă în pictura românească?

Născut la 24 ianuarie 1921, la București, el urmează la Buzău și la Făgăraș liceul teoretic. Revine apoi la București unde studiază între 1940 – 1945 la Academia de Arte Frumoase, beneficiind de îndrumările a două personalități importante ale artei românești – Jean Alexandru Steriadi și Camil Ressu. Ambii au avut un rol însemnat nu numai ca pictori, dar și ca pedagogi, în formarea unor generații de artiști. Totodată, în perioada de după război ei au transmis tradiția temeinică a artei interbelice românești, asigurând astfel o continuitate a viziunii plastice și o premisă pentru constituirea unui limbaj modern.

Desigur, îndrumările maestrilor au dezvoltat predispozițiile native ale viitorului pictor. De la Ressu s-au transmis, probabil, elevului său anumite scheme de organizare a compozițiilor cu personaje, iar de la Steriadi a asimilat preferința pentru un desen dezinvolt, cu o linie alertă și pentru o tratare spontană a pastei picturale.

După susținerea examenului de capacitate pentru învățământul liceal, este numit profesor la Galați, opțiune manifestată la îndemnul maestrului originar din orașul de pe Dunăre – Camil Ressu. Aici participă, alături de alți pictori, la inițiativa lui Nicolae Mantu de înființare a primului cenaclu al artiștilor plastici din Galați, devenit ulterior filială a Uniunii Artiștilor Plastici. În mediul artistic gălățean, polarizat de existența Muzeului de artă contemporană și de dezvoltarea acestei filiale, Nicolae

Spirescu este o prezență activă în domeniul picturii și al graficii publicitare (afiș, ilustrație de carte, etc.).

Un moment important în creația sa a constituit-o descoperirea Italiei unde face călătorii frecvente din 1971, lăsându-se captivat de mirajul meridional. El se redescoperă pe sine însuși în această țară intrată într-o "mitologie a frumosului", unde arta este impregnată în cotidian și se contopește cu natura. Deschide expoziții la Cuneo, Torino, Bergamo și în alte orașe, inițiind și câteva schimburi culturale între Torino și Galați.

Temperament robust, dinamic, Nicolae Spirescu a îmbinat întotdeauna armonios viața de creație cu o încredere în forța comunicării umane, iar trecerea anilor și încetarea activității didactice nu au atenuat remarcabila sa putere de muncă, formată de-a lungul timpului în disciplina austeră a muncii de atelier.

Rețeta raportului dintre elementele de inedit pe care trebuie să le conțină opera de artă pentru a întreține interesul privitorului și elementele deja familiare, cunoscute, ce înlesnesc înțelegerea ei, este mereu o ipoteză de lucru, niciodată o certitudine. În mod firesc, spiritul uman are nevoie de stimulul noului, dar și de starea de contemplare prilejuită de prezenta liniștitoare a unui univers stilistic cunoscut. Din această perspectivă considerăm că maniera lui Nicolae Spirescu răspunde celui de-al doilea deziderat, revendicându-se de la așa-numita tradiție post-impresionistă a artei românești interbelice. Elementul de noutate al picturii sale îl constituie acel simț de observație mereu viu în contact cu miracolul lumii ce ne înconjoară, atent mereu să rețină pe pânză prospețimea impresiilor.

De aceea, genul preferat al lui Nicolae Spirescu, care îl definește cel mai bine și deține o pondere însemnată în opera sa, este peisajul.

Oricând apare imaginea Galațiului, în picturile lui, ea este inevitabil asociată Dunării. Prezența ei transfigurează totul, emană o vitalitate materializată în armoniile incandescente, în contrastele puternice de cald și rece. Între albastrurile și griurile cerului și ale apei, lumina caldă, ocru-liliachie, decupează volumele solare ale construcțiilor sau profilează formele elansate ale sculpturilor metalice de pe faleză peste rețeaua de oblice portuare ale macaralelor și ale vapoarelor de pe linia de orizont; toate acestea formează o imagine apropiată sufletește oricărui locuitor al Galațiului, o imagine unde o încărcătură de familiar se îmbină cu un exotism, un inedit al depărtărilor. De altfel, numeroase schițe și linogravuri ale artistului, realizate o dată cu Galațiul ultimelor decenii, reconstituie în timp istoria orașului - reportaje vii ale devenirii sale. O stare de spirit diferită se angajează din peisajele danubiene și cele inspirate din Deltă. Repertoriul lor este ușor recognoscibil: o barcă, o casă, câțiva pomi, întinderea orizontală a apei, reluată în alt registru de orizontala cerului, timid intreruptă de verticalitatea pâlcurilor de pomi. În sine, ele sunt lipsite de spectaculos și au o vagă monotonie pe care artistul nu încearcă să o ascundă ci doar să o înțeleagă. Atunci când îți petreci mult timp într-o nemișcare asemănătoare cu a pomilor, în fața apei și-ți lași privirile să rătăcească neîngrădite de zgomotul formelor citadine, te poți identifica cu lumea aceasta puțin stranie, o descoperi. Este ceea ce ne dezvăluie pictorul surprinzând farmecul peisajului dunărean, natura în singurătatea ei.

Fiecare compoziție, construită în general pe escanări ale planurilor cuprinde mici dar importante invenții vizuale, repere spațiale pentru privire. Pictorul știe să confere detaliilor realiste o semnificație plastică. Unghiularitatea masivă a unor forme o regăsim în unghiul mai fin abia schițat al unui reflex pe suprafața apei. Un grup compact de copaci este echilibrat de poziția unei bărci; altelei diagonalele lopoților le identificăm în oblicele ample ale aripilor de pasăre dând o imperceptibilă mișcare

a compoziției și accentuând sugestia instabilității apei.

Abordată cu franchețe, natura nu-și mai ascunde tainele, iar pe pânză se înfiripă un dialog între diversele ei elemente, acele voci ale tăcerii devin vizibile și dau un sens compoziției.

Pictorul știe să surprindă inconfundabile siluete ale pomilor. Elanul lor vertical, contorsionările mature, sau fragilitatea lor ușor interogativă, fac din ele adevărate personaje, cu destinul lor propriu, fixat în desen și culoare.

Într-o lucrare, un pom singuratic, puțin oblic domină întinderea apei; în alta, un grup de copacisurprinși în culorile somptuoase ale toamnei te duc cu gândul la voiciunea și fastul multicolor al unui carnaval. Familiarizat cu diversitatea lor aproape umană pictorul îi înfățișează ca pe niște prezențe comunicative. Într-o compoziție, câteva tulpini din prim-plan, scăldate în baia violacee a dimineții se apleacă spre siluetele estompate din fundal. Alteori spațiul ocupă centrul compoziției împingând spre marginile ei bărbile, pomii ștergându-le contururile, dematerializându-le în strălucirea luminii.

Sunt însă și peisaje unde vibrația umbrelor și penumbrelor, freamătă vertical din lumea aerului în lumea apei, odată cu frunzișul și cu reflexele devenite parcă și mai reale decât zona terestră.

Această lume miraculoasă și descifrată de pictor cu răbdare în timp, se dezvăluie în special prin culoare. Dacă simplitatea motivului nu impune organizări compoziționale complexe, sofisticate, în schimb culoarea devine un element primordial, captând atenția dorită tratării elaborate a pastei picturale. Artistul preferă culorile saturate cu intensificări puternice, bine susținute de tehnica pensulației. Acesta are o importanță deosebită în lucrările lui N. Spirescu. Prin ea se modulează spațiul și masele cromatice. Tușele late, ferme, orizontale, ușor geometrice alternează cu cele sensibile, mărunțite urmărind jocul frunzișului și al norilor. Din cuțit construiește zone dense sau transparente marcând planurile secundare.

Într-una din numeroasele sale "Dimineți în Deltă" o ceață diafană transformă peisajul într-un joc de griuri ce atenuează materialitatea formelor și a personajului din prim plan, devenit și el o componentă a unei lumi a visului. Doar barca - în accente de ultramarin și verde, puse în evidență de o pată oranj - își păstrează realitatea. Pensulația ei orizontală capătă valori sonore și cinetice, dând senzația balansului ușor al valurilor și chiar sugestia clipocitului apei la mal, în tăcerea ce învăluie natura.

Alteori, tonalități grele, de brunuri și verzuri surprind adâncimea misterioasă a apei și negurile pădurii din fundal; câteva tente reci și calde ale penumbrei creează o valorație intermediară peste care se aștern sclipirile de galben-oranj ale soarelui la asfințit.

Reluând tradiția impresioniștilor, pictorul urmărește spectacolul oferit de trecerea anotimpurilor, alcătuind în statornicia lor revenire ciclică o poveste a naturii. Prospețimile liliachii ale primăverii, densitățile de brunuri, oranjurile, verzurile toamnei se desfășoară în fața privitorului, transfigurând de fiecare dată locurile, mai mult sau mai puțin asemănătoare fără acest veșmânt cromatic.

Iarna, aceeași întindere a Dunării, cu câțiva pomi zgribuliți, își desfășoară frumusețile unei game de albastru, cu clarități de lumină în zona deschisă a apei și cu tonalități închise apăsătoare în cea a cerului.

Prezența umană se integrează în starea de visare, de contemplație, a peisajului sau introduce accente dinamice. În unele lucrări o barcă orientată oblic este trasă cu forță de un personaj. Sunt însă și tablouri unde căsuțe modeste, maluri abrupte, vechind întinderea apei sunt surpinse într-o mișcare perfectă,

atemporală.

Alteori, cadrul compozițional este dominat de cunoscutele bărci cu pescari. Siluetele lor , în tonalități închise și reflexe în zig-zaguri creează un centru de interes, evidențiază mai sensibil spațiul înconjurător, subliniază prezența umană și sensul ei polarizator al energiilor latente ale locului. Această dorință persistentă a artistului de a capta vizual în structuri plastice esența unui peisaj este surprinsă într-una din cronicile apărute în Italia: "Spirescu alege o formă , o investește cu sens, o purifică și o fixează în culoare. O culoare care variază de la melancolicele albastruri ale orașului, ale arborilor și ale apei la expoziția de roșuri care animă colinele și câmpiile" (Renato Massucco) – "Mensile di attualita" – Cuneo 1974).

Repetatele călătorii în Italia au avut ca urmare o rafinare a mijloacelor plastice și totodată o îmbogățire a repertoriului său tematic. Peisajul venețian, transpus încă din secolul al XVIII-lea în cunoscutele vedute ale pictorilor italieni , a atras numeroși artiști, printre care și câteva nume însemnate ale picturii românești. Nicolae Spirescu n-a rămas nici el indiferent la farmecul romantic al plantelor, podurilor și arcadelor venețiene, total diferit de cel al Dunării. Particularitatea vedutelor venețiene, predominant cromatică, este dată de prezența apei care multiplică reflexele și încurajează o tratare liberă, succulentă a pastei picturale. Apa are când fluiditate, când o încremenire transparentă modificând prin reverberația nuanțelor consistența clădirilor. Peisajele venețiene crează , cu modulațiile lor subtile de tonuri, cu contrastele lor îndrăznețe, o lume a culorilor pure ce transmite bucuria de a picta, de a împărtăși privitorului atracția lumii tangibile.

Alături de peisaj , natura moartă și compozițiile cu personaje constituie o preocupare constantă a artistului, în toate perioadele creației sale. Preferă natura moartă cu flori, căreia știe să-i descopere individualitatea într-un acord singular, în reținerea detaliului semnificativ, subordonat ansamblului ce evită descriptivul. Ritmul liber al petalelor de flori se transformă într-un joc al luminii și al pensulației, în corespondente de tonuri și nuanțe care dau unitate tabloului.

Interesul pentru natură nu-l exclude pe cel pentru figura umană prezentă în compozițiile cu personaje, în portrete și compozițiile alegorice. O viziune poetizantă domină ultima categorie de lucrări, unde asocierea între peisaj și figura umană, între elementele vegetale și chipurile de femei recompun pe pânză o simbolică practică uneori în grafica postbelică.

Această interferență între literatură și pictură, prin intermediul alegoriei, o întâlnim și în suita de compoziții inspirate din opera și personalitatea lui Mihai Eminescu. Figura frumoasă, melancolică și emblematică a "poetului nepereche" i-a inspirat lui Nicolae Spirescu numeroase lucrări oferite publicului în expoziții cum ar fi "Eminesciana" sau Ipostazele geniului" Lucrările asociază figurii romantice a Luceafărului poeziei românești un fundal al cosmosului cu lumini astrale, sau reconstituie imagini din poeziile sale.

Creația lui Nicolae Spirescu este un interesant amestec de robustețe și lirism, de-rigoare și bucurie senzorială, declanșată de actul de a picta. Lucrările lui descoperă unul dintre acei artiști care ne învață să privim cu atenție și să descifrăm un cod al culorilor și al formelor înconjurătoare, înlesnindu-ne o scurtă evadare din trepidația unei vieți devenită tot mai pragmatică, tot mai puțin contemplativă.

Résumé

Né à Bucarest, en 1921, Nicolae Spirescu étudie la peinture entre 1940-1945 à l'Académie de Beaux – Arts où il a de prestigieux professeurs, comme Jean Al. Steriadi et Camil Ressu, ce qui explique son orientation vers une technique post-impressionniste, propre aux meilleures traditions de la peinture roumaine de l'entre-deux-guerres.

Après ses études il devient, professeur à Galatzi où il se trouve parmi les fondateurs du Cénacle des artistes; il devient une présence active dans la vie culturelle de cette ville et il prend part souvent aux manifestations artistiques nationales. Depuis 1971, la découverte de l'art et de la nature de l'Italie vont enrichir sa création (les paysages de Venise) et il ouvrira dans plusieurs villes de ce pays (Cuneo, Torino, Bergamo etc.) de nombreuses expositions.

Dans son œuvre toutes les genres sont, représentés (la nature morte, le portrait, les compositions allégoriques, l'affiche mais c'est surtout le paysage qui exprime mieux sa propre sensibilité. Le thème préféré de la plupart des toiles de Spirescu, c'est le paysage danubien, avec ses motifs familiers: les édifices de Galatzi, la silhouette des batteaux et aussi les arbres et les barques solitaires, perdues entre le ciel et le fleuve.

Ses toiles ont d'habitude les apparences de l'esquisse pour transcrire ses impressions dans leur prime fraîcheur. La couleur, l'espace, les touches alertes, désinvoltes sont les moyens d'expression de la peinture de Nicolae Spirescu qui associent la vitalité au lyrisme de la contemplation.